

Prikaz izložbe Hrvatskog povijesnog muzeja »1918. prijelomna godina u Hrvatskoj« (autorica Andreja Smetko) i kataloga 1918. prijelomna godina u Hrvatskoj, Andreja Smetko, ur. Zagreb, Hrvatski povijesni muzej, 2018., 176. str.

Hrvatski povijesni muzej u nekoliko je navrata prezentirao građu iz Prvog svjetskog rata. U tom kontekstu potrebno je spomenuti izložbu »Hrvatska pred ujedinjenjem 1918. godine«, autora Hrvoja Matkovića, koju je ovaj muzej postavio 1958., u suradnji s Jugoslavenskom akademijom znanosti i umjetnosti. Nakon toga je trebalo proći nešto manje od 50 godina do sljedeće izložbe o ovoj tematici, pa je tako 2006. postavljena izložba »Dadoh zlato za željezo 1914.—1918. Hrvatska u vrijeme Prvog svjetskog rata« (postavila ju je Jelena Borovšak Marijanović. Osam godina kasnije u istom muzeju otvorena je izložba »Slike Velikog rata u zbirci slika, grafika i skulptura Hrvatskog povijesnog muzeja«, autorice Marine Bregovac Pisk. Hrvatski povijesni muzej, 11. studenog 2018. godine, otvorio je izložbu »1918. — prijelomna godina u Hrvatskoj«, kojom je obilježena stota godišnjica završetka Prvog svjetskog rata. Izložba je otvorena na datum kada je prije sto godina završio Prvi svjetski rat, a na njoj je prikazana građa kojom se nastojalo predstaviti posljednju godinu rata, njezine vojne operacije te političko-gospodarske i društvene okolnosti. Građa

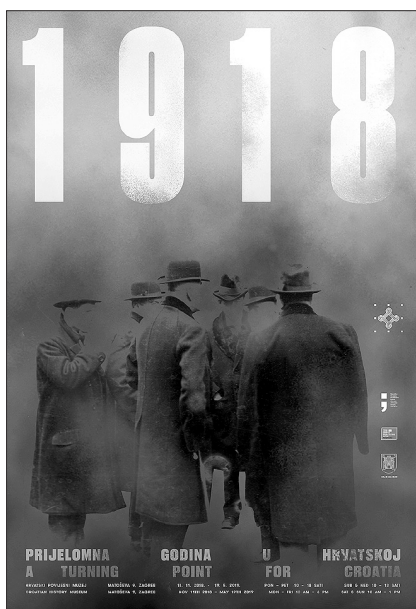
se temelji na fondovima dvadesetak muzejskih institucija iz Hrvatske, što ukazuje na znatan napor Andreje Smetko i Hrvatskog povijesnog muzeja u istraživanju ove tematike.

Povodom izložbe izdan je istoimeni katalog, koji je uredila autorica izložbe Andreja Smetko. Tekstovi su pisani na hrvatskom i engleskom jeziku, čime je uočljiva intencija muzeja da se izložba, zajedno s katalogom, prezentira i publici izvan hrvatskoga govornog područja. Katalog je podijeljen na pet glavnih poglavlja koja se odnose na pet tematskih cjelina izložbe.

Prvi tekst kataloga odnosi se na »Predgovor« Mateje Brstilo Rešetar, ravnateljice Hrvatskog povijesnog muzeja, u kojem navodi kako njezin Muzej ovom izložbom nastavlja prezentirati »povijesno značajna i prijelomna zbivanja u hrvatskoj povijesti«. Potom slijedi tekst Zlatka Matijevića, naslovljen »Godina 1918.« [str. 8-25] u kojem su prikazane političke prilike u Hrvatskoj i Austro-Ugarskoj Monarhiji u Prvom svjetskom ratu, osobito u njegovoj posljednjoj fazi. Matijević posebno ističe problematiku rješavanja »južnoslavenskog pitanja«, ulogu generala Stjepana Sarkotića, (»posljednjeg palatina Carstva«), te cara Karla i drugih istaknutih političara i javnih osoba (npr. Ive Pilara). Autor kronološki navodi događaje oko raspada Austro-Ugarske Manarhije, s fokusom na političke prilike u hrvatskim zemljama. Zlatko Matijević navodi da je u Prvom svjetskom ratu poginulo oko 137 tisuća hrvatskih vojnika, a ovoj broji treba pridružiti i veći broj vojnika i civila, stradalih od

posljedica španjolske gripe. Autor završava tekst kritički se osvrćući na političke posljedice mirovne konferencije u Parizu, koja je »temeljito preokrojila politički zemljovid Europe«, no nije dovela do »trajnog mira«, već je stvorila »pretpostavke za novi svjetski rat«. Andreja Smetko, autorica izložbe i kataloga, u tekstu naslovljenom »Izložba — 1918. prijelomna godina u Hrvatskoj«, opisala je pristup tematici Prvog svjetskog rata u kontekstu muzejske djelatnosti, kao i spomenutu izložbu, njezinu strukturu i korištenu građu. Autorica navodi kako je u posljednjim godinama primjetan pojačan interes za istraživanje Prvog svjetskog rata, koji je dugo vremena bio »zaboravljen« i »prešućivan«. Andreja Smetko ističe da je na izložbi prikazano 518 izložaka, dok je u samom katalogu navedena 371 jedinica. Pritom je navela kako je poseban »izazov« prilikom postavljanja izložbe bio nedostatak građe koja se odnosi na postojanje Države Slovenaca, Hrvata i Srba.

Prva tematska cjelina naslovljena je »Care Karlo i Carice Zita, što ratuješ kada nemaš žita? U posljednjoj godini u Austro-Ugarskoj Manarhiji« prikazana je vojno-politička i gospodarska situacija u Austro-Ugarskoj 1918.. Unutar ove cjeline uvrštena je podcjelina »Život na bojištu« koja, između ostalog, prikazuje pobunu mornara u Boki kotarskoj, kapitulaciju Rusije i Mir u Brest-Litovsku te ratne prilike na sočanskom i solunskom bojištu. Drugu podcjelinu čini »Život u pozadini«, kojim se nastoji prikazati teška gospodarska situacija iza bojišta, poput ne-

stašice hrane. Osim toga, prikazana je pojava i razvoj španjolske gripe.

Druga tematska cjelina nosi naslov »Vrijeme deklaracije«, a prikazuje politička promišljanja određenih političara oko načina rješavanja hrvatskog i južnoslavenskog pitanja. U ovoj cjelini predstavljeni su različiti dokumenti, poput Krfske i Svibanjske deklaracije, a prezentirano je i političko djelovanje hrvatskog (prekooceanskog) iseljeništvu.

Zatim slijedi cjelina naslovljena »Živilo Narodno Vijeće! Živjela slobodna, suverena Država Slovenaca, Hrvata i Srba!«, koja čini središnji dio izložbe i samog kataloga. Fokus ove cjeline jest propast Austro-Ugarske Monarhije i stvaranje novih državnih jedinica. U tom kontekstu prikazano je osnivanje Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu, te njegovo djelovanje na stabilizaciju prilika uslijed sve iz-

raženijih političkih i drugih nemira. Zatim je prikazano zasjedanje Sabora Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Četvrta izložbena cjelina, naslovljena »Između želje i stvarnosti«, prikazuje događaje vezane uz osnivanje i djelovanje Države Slovenaca, Hrvata i Srba, poput pokušaja uspostave institucija vlasti te pregovora oko ujedinjenja s Kraljevinom Srbijom. Prikazane su i ratne prilike, poput preuzimanja mornarice Austro-Ugarske Monarhije te broda *Viribus Unitis*. Osim toga, ukratko se opisuje djelovanje Zelenog kadra u pozadini bojišta.

Posljednja izložbena cjelina, pod naslovom »Nemirni mir«, prikazuje političke prilike vezane uz uspostavu

Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, 1. prosinca 1918. Usto je prikazano i početno funkcioniranje novoosnovane države, s naglaskom na određenom nezadovoljstvu zbog osnivanja ove države, kao što je bio slučaj s »prosinječkim žrtvama«. Posebno je prikazano pitanje ujedinjenja Međimurja s novom državom. Ova cjelina završava prikazom Mirovne konferencije u Parizu godine 1919.

Izložba i prigodno izdani katalog, naslovljeni »1918. prijelomna godina u Hrvatskoj«, sastavni su dijelovi obilježavanja 100. godišnjice od završetka Prvog svjetskog rata, i čine jedan od značajnijih priloga u razumijevanju kompleksnosti Prvoga svjetskog rata na hrvatskim područjima.

• *Alen Tabiri*